

Stöld & Skojeri

JAN GILLBERG

DSM:s listning av Sveriges som det först hette "opinionsledare" och sedermera "opinionsbildare" har hunnit bli något av historia. Den första listningen publicerades i DSM 3/1974 – således för 40 år sedan.

Det skedde då DSM var organ för **Sveriges Marknadsförbundet** och jag dess VD och tillika tidskriftens både ansvarige utgivare och redaktör. DSM uttyddes då **Den Svenska Marknaden**.

Intresset för opinionsbildningens mekanismer var då nytt och inspirerat av den kanadensiske kommunikationsteoretikern **Marshall McLuhan**, som fick stort internationellt genombrott med boken "*The Medium is the Message*" (1967) och fortsatt stor betydelse med boken "*The Global Village*" (1989). Sverige lämnade också viktiga bidrag till medie- och kommunikationsvetenskapen genom den tjeckiskfödde **Jarko Cerha** liksom **Hans L Zetterberg** – båda återkommande medarbetare i DSM.

I samarbete med SIFO var DSM dessa år också pionjär, när det gällde att mäta allmänhetens förtroende för olika former för masskommunikation – det som **SOM-institutet** gör i dag. För Marknadsförbundet och dess medlemmar var det positivt att med vetenskapen i ryggen kunna visa att förtroendet för de budskap, som förmedlades av reklamen var större än de som förmedlades av kvällspressen. Förtroendet för morgontidningar, radio och TV var dock större än för reklamen och då särskilt för radions nyhetssändningar.

Misstron mot massmedia

Ett antal på 1970-talet av SIFO på uppdrag

av Marknadsförbundet gjorda undersökningar återspeglade en betydande och växande misstro mot massmedia. Således redan då. Detta föranledde DSM att i en enkät ställa ett antal frågor till bland annat Pressombudsmannen **Lennart Gröll** och vad som dessa år gällde som reklamvärldens store förnyare och tänkare **Leon Nordin**.

Två av frågorna löd:

1. Vilka är Era spontana reflexioner efter att ha tagit del av den i Marknaden [DSM] redovisade undersökningen om vår tilltro till olika typer av massmedia?

2. Antag att tilltron till massmedia – generellt sett – fortsätter att minska. Vad kan detta få för långsiktiga följder för vårt samhälle?

Lennart Gröll svarade:

"Med anledning av Er förfrågan rörande en

enkät får jag meddela följande. Min arbetsuppgift är huvudsakligen att pröva klagomål rörande brott mot god pressetik. Väsentligen rör det sig om publiceringar som kan kränka eller skada enskilda personer. De av Er begärda frågorna ligger till största delen utanför mitt område och jag måste tyvärr avböja att medverka i enkäten."

Och så här svarade Leon Nordin:

"Ett samhälle får de massmedia det förtjänar. Massmedias inställning till människor är en produkt av samhället. Med en politik som driver fram maktkoncentration och koncentration på alla områden blir människorna betydelselösa. Demokratin en formell rit utan innehåll. Det skapar passiva, ligkiltiga, självcentrerade och ignoranta människor. Sådana människor tål tydligen att ha en yttlig, förflackad, förljugen och överklig press."

Två svar som vart och ett är tankeväckande. Inte minst sett i ett perspektiv som omfattar den utveckling, som följt efter de 40 år som förflutit efter att enkäten gjordes.

Urvalsprocessen

Under mina år som VD i Marknadsförbundet (1969-1981) hade kansliet tre tjänster designerade för unga akademiker. De kallades "*akademikerpraktikanter*". Flera av dessa har sedan gjort lysande karriärer. En av deras uppgifter var att göra upp listorna över "*viktiga opinionsledare*", varvid avsågs "*personer med betydelse för opinionsbildningen*". Dessa listor upptog flera hundra namn – ett år ända upp till 551.

Urvalsprocessen ändrades 1984. Detta år inbjöds 200 personer – företrädesvis

journalister – som har till profession att följa debatt och trender – att lista upp till 20 personer som de bedömer som särskilt viktiga för opinionsbildningen. Antalet personer som inbjöds att delta ökades några år senare till 300 och så har det sedan förblivit.

Journalister allt viktigare opinionsbildare

Med de sedan nu i decennier genomförda omröstningarna har det blivit möjligt att förmedla en bild av hur sammansättningen av den grupp människor, som vid professionell bedömning ansetts gälla som viktiga opinionsbildare, kommit att förändras. (1) Detta är de mest påtagliga förändringarna:

- Journalister – i synnerhet de med egen byline i de stora tidningarna – har flyttat fram sina positioner som allt viktigare opinionsbildare.
- Förlorare är snart sagt alla andra kategorier – företrädare för näringslivet och Organisations-Sverige men också valda politiker fränsett partiledarna, som dock även dessa fått sina positioner hotade av högexponerade mediaansikten som nu vid den senaste omröstningen **Leif GW Persson** och **Jonas Gardell**.
- Närmast uttraderade som aktörer inom opinionsbildningen är de religiösa samfundet och försvaret och dess organisationer. Det gäller också rättsväsendet men också den akademiska världen.

Även om dessa förändringar till viss del kan förklaras av att det är journalister, som bjuds in att delta i DSM:s omröstningar, är de en återspeglning av att vi lever i en tid då medierna fått en allt större makt. Här finns en problematik – ett om man så vill demokratiproblem – som sällan diskuteras, något som medierna själva har möjlighet att se till att så inte sker.

Att frågan är känslig för medierna och deras företrädare har tagit sig uttryck i att DSM:s årliga Opinionsbildarlista på senare år inte fått samma mediala uppmärksamhet som förr om åren. Tidigare var det självklart att **TT** skickade ut information om listan. I fjol stoppades ett förberett utskick. Och en tidning som **Aftonbladet** presenterade listan stort. Detta år efter år – vid något tillfälle över ett helt uppslag.

FOKUS-projektet

Under **Martin Ahlquists** ledning har tidningen **FOKUS** blivit något helt annat än vad dess upphovsman – den under märkliga omständigheter avlidne finansmannen **Johan Björkman** – hade tänkt sig.

Johan Björkman – även kallad *”den intellektuelle kapitalisen”* – hade ett journalistiskt förflutet som **Veckans Affärers** chefredaktör. Hans idé med **FOKUS** var att utmana Medie-Sverige, som han förhöll sig starkt kritisk till. **FOKUS** skulle tjäna som ljus- och sanningsspridare om och kring sådant som Medie-Sverige valde att i sinistra intressens tjänst mörklägga. Han nämnde särskilt **Ivar Kreugers öde** och **Estonias förlisning**.

Nu blev det inte så. Johan Björkman avled hastigt under märkliga omständigheter. Hans i Frankrike bosatte bror **Anders** är övertygad om att Johan mördades.

Se vidare artikeln *”FOKUS blev knappast vad Johan Björkman tänkt sig”* (DSM 1/2013). Artikeln finns numera utlagd på DSM:s hemsida (www.dsm.nu) i anslutning till innehållspresentationen av numret ifråga.

Tills vidare får **FOKUS** sina underskott täckta av medel från den stiftelse som förvaltar huvuddelen av den förmögenhet Johan Björkman efterlämnade. I sig en ödets ironi.

Nu ges istället uppmärksamhet åt en alternativ lista – den lista som tidningen **FOKUS** sedan några år sätter samman.

FOKUS-listan

FOKUS-listan är ett rent plagiat, där man knyckt både idé och upplägg. Precis som när det gäller **DSM**-listan presenteras Sveriges 100 Viktigaste Opinionsbildare. Med en lätt modifiering uttrycker **FOKUS** det så här: *”Varje år listar FOKUS de 100 svenskar som har mest makt att påverka Sverige.”* Precis som **DSM** presenteras en lista på vilka som *”föll bort”* jämfört med året innan. **FOKUS** uttrycker det som *”akte ut”*. Men det finns också två viktiga skillnader.

Den ena gäller hur listan kommer till. I **DSM**:s fall som resultat av en omröstning till vilken 300 företrädesvis journalister inbjuds att delta. I **FOKUS**-fallet ges en så kallad researcher i uppdrag att göra en lista på 300 namn som – så heter det – ”kan komma ifråga”. Det är således utifrån det subjektiva val som denna enda – skulle man kunna uttrycka det – exklusivt mäktiga person gör, som listningen sedan sker. Och själva listningen av de 100 valda från researcherns 300-lista görs av tre personer som kallas ”listredaktörer”. Således ett till några få utvalda genomfört hokus pokus. Upplägget designades av **Karin Pettersson**, då hon var knuten till tidningen **FOKUS** redaktion.

Den andra skillnaden är själva resultatet, varvid den mest påfallande skillnaden är, att **DSM**:s för 2013 framröstade lista upptar 60 personer verksamma inom

media medan den av **FOKUS** tre listredaktörer redigerade listan endast upptar 8. Av dessa 8 finns 7 på **DSM**-listan.

Vad som särskilt sticker i ögonen är, att **DN**:s chefredaktör **Peter Wolodarski**, som i **DSM**:s omröstning med 934 röstpoäng hamnade på första plats, på **FOKUS**-listan återfinns först på 25:e plats. Noteras kan också att **FOKUS**-listans designer **Karin Pettersson** – numera politisk redaktör på **Aftonbladet** – är den journalist som efter **Wolodarski** hamnar näst högst på **FOKUS**-listan.

Bland journalister, som fått hög ranking på **DSM**-listan men helt saknas på **FOKUS**-listan, märks (här nämnda i bokstavsordning) **KG Bergström**, **Göran Greider**, **Jan Guillou**, **Janne Josefsson** och **Lena Mellin**.

*Det betyder att medan **DSM**:s lista utgör en intressant utgångspunkt för en reflekterande debatt om medias inflytande på samhället och dess utveckling, är **FOKUS**-listan ägnad att gradera ner medias makt och därmed ansvar för en alltmer bekymmersam utveckling. Det skall inte uteslutas att det är själva idén med **FOKUS**-listan.*

(1) Materialet måste anses värdefullt för forskningen. I varje fall den dag då intresse väcks för frågor om mediernas makt. Dessvärre upphörde **BTJ** för några år sedan med att ha med **DSM** i sin bevakning av tidskrifter – den som tidigare i alla år skett inom ramen för sökfunktionen **Artikelsök**. Ett led i ansträngningarna att osynliggöra **DSM**?